

Kriška gora od Sv. Jošta

Foto dr. A. Brilej

Jos. Wester:

Na Kokovnico ali Kriško goro

Malokateri gorski hrbet se tako zastavno odraža kot nekaj branik, postavljen pred višjo planinsko rajdo, kakor strma Kriška gora, ki jo Tržičani zovejo Kokovnico¹, južna pregrada dolgohrbte, golorebrne Košute. A kljub svoji izzivalni obliki je planinskim izletnikom malo znana in še manj posečana, dasi bi jih moral zamikati njen kakih pet kilometrov dolgi hrbet, ki se iznad Tržiča vleče v vzhodni smeri proti Storžiču, od katerega ga loči dokaj globoka zareza Velike ali Poveljske² poljane. Že ko nam z Ljubljanskega Grada uhaja pogled preko dvorhe Šmarne gore proti Karavankam, nam mahne v oči prilično visok stog, Tolsti vrh (1714 m), ki je najvišja vzpetina v tej skupini. V vsej obsežnosti pa se kaže potniku njeno pobočje, ko se vozi po Sorškem polju, in še bolj, ko se s tržiške proge ozira proti strmemu zaslonu, ki zastira pogled na višji gorski svet v ozadju.

¹ Ime Kukovnica, kakor stoji v zemljevidih, ni v rabi; prav je Kokovnica (morda iz Kolkovnica; kolk, kok, kuk = strm breg, vrh). Tako piše tudi V. Kragl, Zgodovinski drobci župnije Tržič. Na južni strani jo zovejo Kriška gora po župni vasi Križe, vzhodni konec tudi: Zaloška gora po vasi Zalog na nje znožju. — W.

² Po imenu vasi Povelje v Trsteniški župniji.

Že večkrat me je bilo prevzelo, da bi si izpolnil to vrzel planinskega poznavanja. Saj sem bil že večkrat v soseščini: na Kofcah, Košuti in Storžiču, na tem zadnjikrat l. 1934 v družbi dveh ljubih planinskih sotrudnikov, Jos. Jakopiča in Fr. Zajca; oba sta medtem že dala večno slovo našemu planinskemu svetu, ki sta ga iskreno ljubila vsak po svojem značaju in zanimanju. V živem spominu mi je, kako smo takrat v trajnem nalu, do kože premočeni, dospeli z Bašeljskega sedla v preddvorsko gostilno, zlovoljni, da Storžič nima planinskega zavetišča. In najbrž ga še tudi v bližnji bodočnosti ne dobi, odkar je Kranjska podružnica SPD opustila smotni načrt svojega nekdanjega načelnika, sedaj tudi že pokojnega prijatelja mr. Franceljna Šavnika. Pač pa je podjeten Tržičan pred nekaj leti zgradil na severni plati Storžiča planinsko postojanko v Jesenju, ki pa jo je predlanskim uničil zlodejski ogenj. Sedaj ima ta gorski okoliš na svoji najnižji usedi, na Veliki poljani, edino prikladno gostišče (1477 m), kjer dobi turist varno zavetje in potrebno krepčilo. —

Poletne ture sezone 1939 na višji planinski svet so bile opravljene. Svoj prvi jesenski izlet sem namenil Kriški gori; toda v kateri smeri naj jo zavzamem, to je bilo vprašanje: iz Tržiča od zapadne ali z Golnika z južne ali z Velike poljane z vzhodne strani? Smer z Golnika preko Gojzda, kjer ima sedaj Tržiška podružnica svojo postojanko v kmetski domačiji, mi vnaprej ni ugajala; saj bi bila hoja po strmih rebréh le preveč enolična in utrudljiva. Ker pa se mi je zdel Tržič v tem letnem času ugodnejši za cilj kakor za izhodišče, sva se s tovarišem Tončem namenila, da nastopiva svojo turo iz Preddvora, tem bolj, ker je avtobus na progi Kranj—Jezero vozil prav tisto nedeljo (dne 9. septembra 1939) zadnjikrat — dopoldne.

Kar poletenski sva si oprtila svoj pratež — saj ga je bilo za enodnevno turo le malo treba — ko sva na avtomobilski postaji goloroka in razoglava vzela pot pod noge. Čudno me je dirnilo, ko mi v znani preddvorski gostilni niso mogli nič povedati, je-li koča na Poveljski poljani še oskrbovana; saj še vedeli niso, da sploh obstoji. Seveda, zložni preddvorski letoviščarji ne silijo visoko v gore. Menda menijo, da sta jim Storžič in njega soseda Zaplata s Hudičevim borštom le zato tukaj, da jih ščitita pred severnimi vetrovi, ne pa da bi jih nase mikala.

Da ne bi obnavljal poti, ki sem jo bil pred desetimi leti sam opravil preko Babnega vrta na Javornik, odkoder sem se povzpel na Storžič, sva se s tovarišem zedinila, da kreneva na pobočje Storžiča v najmikavnejši in obenem najkrajši smeri: preko Bašeljskega Gradišča, ki ga na vrhu krona stara cerkvica sv. Lovrenca. Ta gora Sv. Lovrenca (892 m) je izpostavljen pomol, ki s svojim položajem obvladuje vso južno stran, in ni čuda, da so jo davni prebivalci, morda že v prazgodovinski dobi, izbrali za svoje utrjeno gradišče. Prav lani je bodri arheolog našega narodnega muzeja ugotovil tu sledove staroslovenske naselbine z ostanki prvobitne lončarske

Vas Križe s Kokovnico v ozadju

Foto dr. A. Brilej

obrti.³ Že ime cerkvenega patrona sv. Lovrenca izdaja tajno starodavnega selišča. Tudi na polhograjski gori Sv. Lovrenca so bili izkopali razne starine iz rimske in starejše dobe.

To po svoji legi in svoji preteklosti zanimivo postojanko sva torej hotela zavzeti. Pri Vaškarjevih na lepi kmetiji na znožju te gore je naju lastnik nove lovske kočice, ki se solnči na gornjem robu Gradišča, povabil, naj greva z njim po bližnjici, vijugasto izpeljani lovski poti. Tabla z lakoničnim napisom: »Turistom prepovedana pot!« pove več kakor zgolj svarilo. Zakaj molče izraža tudi grajo in obsodbo turistom, ki povzročajo lovskim gospodarjem škodo, z vpitjem plašeč divjad v skrbno negovanem lovišču.

V višini 830 m, torej nekako na izohipsi Sv. Jošta, se dviga lična lovska kočica. Pri nje gradnji so bili zasledili starinske ostanke, ki pričajo o upravičenosti imena Gradišče. Malo više v bregu se na prisojni goličavi beli nizka starinska cerkvičica sv. Lovrenca, v nje zavetju pa čepi borni cerkovnikov dom. Tu vam je divno razgledišče: v dnu zad gole strmine Storžiča, spredaj sproščen pogled po Gorenjski Savski planjavi, ki ji gospoduje staroslavni, sedaj že moderni industrijski Kranj, spodaj pa domači okoliš pesnika pripovednika Matije Valjavca, preddvorskega rojaka.

³ Glej Rajko Ložar, Staroslovansko in srednjeveško lončarstvo v Sloveniji. GMD, 1939, str. 184 sl.

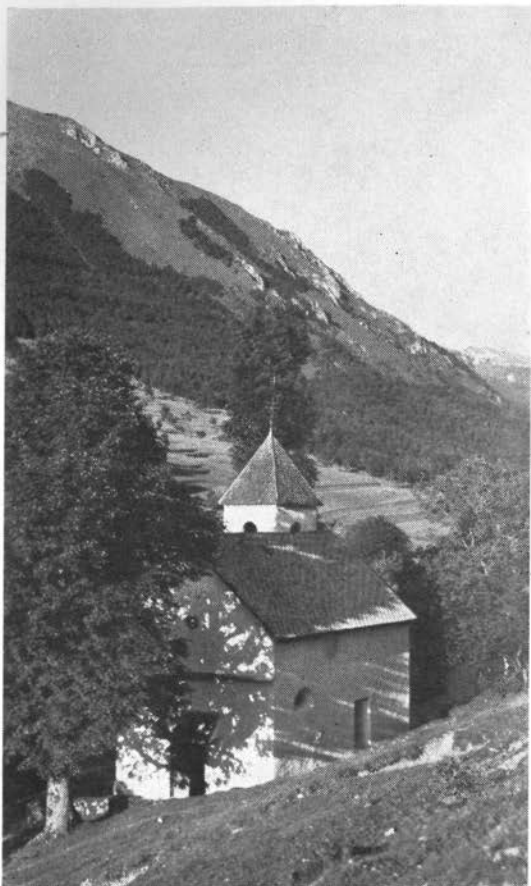

Foto Salberger Nadislav
Gojzd-cerkvica — v ozadju pobočje Kriške gore

V oddih nama je bila poslej zložna hoja po razdrapanem kolovozu navzdol do sedelca, do t. zv. Luže, kjer se nahaja kal ali mlaka za napajanje živine. Ta šetnja je trajala jedva deset minut, nakar se je pričel vzpon naravnost na mestoma kar kruto strmo pobočje Storžiča. Govedo se po teh košenicah ne more pasti. Pač pa so domačini pospravili za to leto zadnjo košnjo v kopicice ter jih ojačili s stogi, da bi jih veter ne raznesel po strmini.

Poldan je zvonilo po dolinskih cerkvah, posebno slovesno je donelo gor od Trstenika, ko sva do dobra upehana in od solnca zaripla prispela na zložno nadelano višinsko stezo, ki drži od Bašelj-skega sedla proti Krničarjevi koči na Javorniku. Če bi bila imela v načrtu vrh Storžiča, bi bila od tu krenila v pečinasti svet, ki se je nad nama bočil.⁴ Toda

⁴ Naj pri tej priliki rešimo pozabe zapisek rajnega mi planinskega tovariša Jos. Jakopiča kot vzorec, kako je ta redoljubni in točni mož beležil svoja izkustva, ki jih je dobil na planinskih hojah. (Gl. Pl. Vestn. 1937, str. 288, in 1938, str. 186.) Zapisek se glasi:

»Od Španca v Babnem vrtu po lepi poti ob potoku zaviješ malo pod Krničarjem na desno in nato skozi gozd po prijazni stezici, ki niti mnogim domačinom ni znana, poznajo pa jo tem bolj mežnarjevi pri Sv. Lovrencu, ki jo pogosto uporabljajo. Po tej poti v dobri pol ure iz Babnega vrta k Sv. Lovrencu. Od tu naprej je pot nekaj časa zelo zložna, nato pa se začne vzpenjati po strmem pobočju. V višini približno 1500 m dosežeš do lepe, nanovo izkopane lovske poti. Od tu naprej greš lahko na tri strani: Ako greš naravnost preko strme senožeti, ki je više zgoraj okrašena z lepimi planikami, prideš na markirani pot, ki te pelje po grebenih na vrh Storžiča. Ako zaviješ na desno, prideš do lovske kočice na Kališču ali pa na Bašeljско sedlo. Na levo te pelje pot skozi prijazni gozd ob višinski črti na Javornik (Krničarjeva kočica); od tu zopet na Storžič ali naprej na Boveljsko planino, kjer se nahajata dve lepi novi kočici, pastirska in lovska. — S Poveljske poljane prideš v desetih minutah na Zaloško sedlo, ki se ponaša s krasnim pašnikom in izbornim studencem.« Tako jasno se glasi to potovalno navodilo, ki ga je Jakopič napisal za tovariša Zajca. — W.

Foto dr. A. Brilej
Od desne: Kokornica, Storžič, Grintavci s poti na Dobroč

bila sva namenjena v zapadno smer, da še ta dan, ki se je bil pravkar prevesil, prehodiva dolgi hrbet Kriške gore in se vrneva v Ljubljano.

Poslej je bila hoja po dobro nadelani, a po živinskih parkljih zelo razdrapani poti prava višinska promenada. Kratek postanek sva si privoščila v novem planšarskem stanu, v Krničarjevi koči na Javorniku, kjer nama je bradat pastir uslužno postregel s kislim mlekem. Ko sem se točno pred desetimi leti — bilo je 9. septembra 1929 — prvokrat vzpenjal na Storžič, sem bil pod večer dospel v preprosto pastirsko bajto, kjer so me kosci prijazno medse sprejeli ter mi odkazali ugodno ležišče v senu. Sedaj pa se dviga na tem kraju zidana stavba, novodobni planšarski dom, da imajo v njem človek in govedo varno zatočišče. Menda bodo v tej novi Krničarjevi »koči«, ko bo vse urejeno, tudi turistom namenili kak prostor za mizo v kuhinji in ležišče v podstrešju.

Še pičle pol ure hoje po dolomitski stezi, držeči po razritih obronkih, z lepimi pogledi v globel Babnega vrta, pa sva prispela do planinske kočice na Veliki poljani. Blagodejno tišino solnčne pokrajine je oživljala družba mladih nedeljskih izletnikov, ki so venomer popevkali in brundali ob spremljevanju kitare. Mladino, ko se sprosti v planinskem ozračju, prevzame svojevrstna razizgiranost, ki si ji daje duška na vsakršen način. No, petje je onim, ki ne sodijo v njih družbo, še najprijetnejši izraz mladostne ubranosti. Zoprni pa utegnejo postati kvantači in kvartači, kakršnih se na žalost tudi ne

manjka na gorskih izletih. — Kočo sedaj širijo in prezidavajo, tako da bo v njej več prostora za letovišçarje, ki se bodo v tem višinskem domu (ok. 1500 m) gotovo dobro počutili, če se gostišče le ne bo izmaličilo z značajem dolinske »oštarije«.⁵

Po skromnem obedu žurno dalje! Na poti, ki drži na lomsko plač, je treba prevaliti sedlo ter se spustiti v globel Male ali Zaloške poljane. Tu se pričinja vzpon na strmo pobočje Tolstega vrha. Tristo metrov visoko se stromi spodaj gozdnata, zgoraj pa gola in skalovita reber, ki sva jo premagala v pičli uri, čeprav je kažipotna deska na spodnjem razpotju napovedovala eno in pol ure hoje. Prav je, da so časovne napovedi v planinah malce pretirane; gorohodci se čutijo vsaj zadovoljne sami s seboj, ko nakazani čas prehité in tako razvrednotijo.

Tako zadovoljstvo je tudi naju obšlo, ko sva na skalnatem vrhu sedla k oddihu in užitku — razgleda, ki se je nama, kolikor ga proti vzhodu ne zastira zastavna piramida visokega Storžiča, v vsej obsežnosti razgrnil. Vrhunski cilj tega dne sva torej srečno dosegla. Kdo ne pozna prijetnega občutja, če stopi prvič v življenju na gorski vrh, četudi se ta ne odlikuje po bog ve kaki nebotični višini? Stara znanca sva si kot pobratima segla v roko. Dolinske bratovščine se sklepajo ob vinu, često že v omotici, planinske pa pod milim nebom v sijaju solnca in ob pogledu na širni svet, v oni ubranosti, ko bi vsakemu dobremu človeki radi rekli — »Ti!« In tako sta storila tudi Tonč in Jože, tovariša si v stanovskem pokoju. Pobratimijo sta si s čajem zalila in z breskvami osladila. — Tako lirično nadahnjen je bil ta vrhunski dožitek.

Nastopila sva — sestop. Prva njega polovica je pravšna grebenska hoja po ozki stezi, ki sem si jo moral na več mestih le misliti in iskati. Zakaj tako neznatno je izhrojena in se vije včasih po tako prepadnem svetu, da je treba vsak korak previdno zastaviti, da ti ne spodrsne. Ne vem, kje bi se ustavil, če bi se zavalil po travnatih strmini dol po južnem pobočju. Na severno stran pa prepada Kokovnica v več pečinastih drčah in melinah proti Lomski globeli. Ima pač sličen obraz kakor njena vzporedna, a dokaj višja in daljša soseda Košuta: na naši strani strme travnate in drnate rebri, na koroški pa razrito škrbinasto pečevje. — Blizu srednje višinske točke, pri Vratih (1492 m), je menda edini prelaz za pešce, namenjene z južne plati k Sv. Katarini v Lomu.

Približno poldrugo uro traja ta slemenska hoja, ki pa ni taka, da bi se je kdo naveličal. Saj mu uhajajo pogledi venomer na slikoviti relief gorskega in dolinskega sveta: zdaj proti severu na roboto mejašico Košuto in na gostoljubne Kočce ali v tržiško globel Lomščice s fevdalnim gradom Puterhofom, zdaj na južno plač, na gorenjsko Posavje, na prisojni zdravilni Golnik in na sanjavo planinsko selo Gojzd⁶, ki ju Kriška gora varuje pred rezkim pišem severnih

⁵ Koča je sedaj v oskrbi Tržiške podružnice SPD, ki jo namerava tudi v bodoče upravljati. V lasti pa jo ima agrarna zadruga v Povljah. — W.

⁶ Pišem obliko Gojzd, ne Gozd, ker jo domačini rabijo. Saj pišemo tudi Ojstrica, Ojstro (nad Laškim), Ojsterc (Obir). — W.

Foto Skertep Janko

Bled

Tržič z Velike Mizice

Foto Nadislav Salberger

vetrov, zdaj zopet v daljo na zapadu, kjer tone solnce za vrhovi Julijskih velikianov. Planinskega cvetja sva v tem poznem letnem času zaman iskala, le drobne poniglave nebine (astre) so še skromno životarile. A baje kako bujna je cvetana spomladi! V višinskih legah se veseli oko cvetov svišča in avriklja, po senožetih so posejane vonjive žametaste murke. V Vratih pa najde srečesledec celo čarobni ceptec ali lepi čeveljc.⁷ Koliko še drži Valvasorjeva trditev (III, 459), da se na visokih planinah pri Tržiču nahaja izredno mnogo škorpjonov, da tiči pod vsakim kamenom tak strupenjak, se nisem mogel prepričati. Vsekakor jih tamošnji kmetje ne razpečavajo več v tuje dežele, kakor so z velikim dobičkom delali v Valvasorjevi dobi.

Šele na zapadnem koncu se gorski hrbet razlekne v obširnejšo planoto, v Kolarjev travnik, odnosno Mežnarjevo senožet. Poslej pa se prične steza vesiti v naravnem naklonu in se tudi v gozdnem predelu, ki pokriva ves zapadni rob Kokovnice, nič ne ublaži. Ne samo, da naju je žuril čas, tudi strmina je spešila hojo navzdol. Saj je treba opraviti malone tisoč metrov strmega sestopa, preden dospješ v kultivirani svet, v območje Tržiškega mesta. Prej pa se ustaviš še na Veliki Mizici, na nekakem kresišču, na pomolu, odkoder se razgledaš po »kranjskem Birminghamu« ter premotriš vse prirodne silnice, ki so dale povod za nastanek te obrtne naselbine in so pogoj za njen razvoj. »Blagor Tržičanom!« sem si mislil, »da imajo tako imenitno razgledišče prav nad svojim živahno utripajočim mestom!« Tam doli vrvež ljudi, ropot vozil in strojev, zatohlo tovarensko vzdušje, tu gori pa nad vsakdanjostjo vzvišena, dolinskemu šumu in prahu odmaknjena prirodna — leca! ...

⁷ Za te in nekatere druge podatke lepa hvala Tržiški podružnici SPD. — W.

Ugodje, kakršno navdaja planinca, ko se vrača z uspele gorske ture, so iztreznili nepričakovani vtiski, ko je naju pri božjepotni cerkvi sv. Jožefa opozorila vojaška straža, da se nahajava v območju oborožene sile. Kakor da sem se predramil iz lepega sna ter se zavedel, da je sedaj konec mirovne ubranosti, ki me je ves ta božji dan spremljala! Dospevši na trdo cesto v mestu, sva se s prijateljem znašla v topi realnosti. Blažila jo je le prijetna zavest, da sva preživela idealen dan v solnčnem planinskem ozračju, v kričečem nasprotju s krvavimi dnevi, ki jih doživljajo poljske poljane...

Zdravo utrujena sva sedla v tržiški vlak, ki naju je pod večer pripeljal v sivo Ljubljano, ki sva jo bila zapustila pred dvanajstimi urami s problematičnim načrtom dotlej nama neznane Kokovnice.

A. Kopinšek:

Grand Flambeau — Petit Flambeau

(3562 m)

(3407 m)

Namenjen na Mont Blanc, ne moreš kar tako mimo 180 km dolge doline Aosta. Zares: kot hodnik na najvišje velegore Evrope leži ta divna dolina v severni Italiji na južnem robu Alp. Temni gozdovi, na stotine slapov, prastara mesta in vasi s francoskimi imeni, vzorne ceste in zgodovinski alpski prehodi v Valtournanche: Mali in Veliki Sv. Bernard, zdravilišča in termalna kopališča, ledeniki in velegore ter končno zdravi, ponosni alpski narod Piemonta — to je Val d'Aosta. Kakor v pravljici, šumi mlečnobela reka Dora Baltea po zeleni dolini navzdol. Od Chatillona naprej gledaš na ponosne gradove iz srednjega veka, spomine minulih romantičnih časov; tu so po vrsti gradovi Fenis, Issogne, Montalto, Verrès, Saint-Pierre, Aymaville, Sarre, Ussel in še mnogo drugih. Kje drugod najdeš toliko gradov, toliko zgodovine in toliko romantike v eni sami dolini? — —

Pré S. Didier je končna postaja električne proge v dolini Aosta. Ogromni avtobus nas potegne po krasno izpeljanih serpentinah asfaltirane ceste v petnajstih minutah gor v Courmayeur (1224 m). To je svetovno znano gorsko letovišče tik pod Mont Blancom, obenem izhodišče za premnoge velegorske ture. Kar je Chamonix za Francijo, to je Courmayeur za Italijo. Oba kraja tekmujeta v lepoti lege, oba sta stalno zasedena od tujcev. Kar vidiš tu v Courmayeuru, to ni več tujski promet, temteč nekakšna veleindustrija tujskega prometa. Naj bo skromna gostilna ali pa Grand Hotel, mala kmetija ali privatna vila, povsod so vse sobe plus podstrešje in plus kopalnice kar za tedne naprej zasedene. Če vprašaš v hotelu za sobo, se kar čudijo in te imajo za šaljivca. No — mi smo po dolgi, nekoliko prleški debati le dobili sobe; po naši ogromni prtljagi so najbrž skleпали, da ostanemo kar čez zimo tam.

Drugi dan ob osmih nas je že čakal naročeni taksi pred hotelom. Hitro nas je potegnil iz Courmayeura skozi La Saxe v Entrèves. Prvikrat smo od tam videli z južne strani vse velikane od Mont Blanca

do Grandes Jorasses; priznati moram, da prekaša ta edinstvena visokogorska panorama daleč vsako pričakovanje. Najdrznejša fantazija pobledi pred sijajem ogromnih ledenikov in belih vrhov. Ne smeš trditi, da poznaš lepoto Alp, če nisi videl Mont Blancove skupine s tega mesta. Gledaš in gledaš. Kaj so vsi zapisani slavospevi v alpski literaturi na to ledeno pravljico!

Šofer nam je voščil srečno pot, lepo vreme in — prav po italijansko — mnogo lepih, mladih deklet na potu. Skozi La Palud smo jo mahali počasi peš gor do Chapy. Solnce je neusmiljeno žgalo na nas in 15 do 20 kilogramski nahrbtniki so uspešno stopnjevali vročino. Sploh pa — ti ljubi naši nahrbtniki! Koliko in kaj vse rabiš na takih turah! Vsak izlet, ki nas vodi v gore izven naše domovine, sliči mali ekspediciji. Razen vseh znanih stvari, ki jih nosimo stalno na ture, potrebuješ tu med drugim dvojno zimsko in dvojno letno perilo, dva sviterja, dva vetrna jopiča, šotore, vrvi, dereze, cepine, kline, naočnike, maže, posebno hrano za te višine, busolo, lekarno, »Meta«-gorivo, luči, karte in še to pa to.

Skozi gozdiček smo hodili po stezici strmo navzgor. Srečali ali dohiteli smo turiste in tujce. Signorine so bile sveže lakirane — zdele so se nam, kakor da so polizale rdeče markacije. Angleške dame so strmo zrle skozi lornjone na nas, ki smo hodili pod

težo nahrbtnikov sloki kakor paragrafi.

V mali gorski restavraciji na Mont Fretyju smo dolgo počivali. Zadnjikrat smo tu jedli in pili po »nižinskih« cenah. Potem smo odrihnil. Kmalu smo bili v skalah; tu je šlo počsaj naprej. Bili smo na »stezi«, ki vodi do kočice Torino, seveda vse brez markacij, brez klinov in brez vrvi. Kočo vidiš že od daleč; ko ubereš enkrat pravo smer, hodiš kar navpično, kakor hočeš in znaš, gor do kočice. Če bi imeli pri nas take »poti«, ne vem, kako bi bilo z obiskom po kočah.

Končno smo dospeli do kočice, do Rifugio Torino (3323 m). Ta alpska stavba ima stalno rekorden obisk. Sto, dvesto in več turistov

Foto ing. Lavrenčič-Pelikan
Grand Flambeau (3562 m)

je tukaj vsakdanja številka, in to ne glede na vreme. Tu najdeš izletnike-tujce iz Courmayeura, ki jim je cilj že ta enodnevnna tura do koč. Tu srečaš alpiniste prav iz vseh delov sveta, ki so namenjeni na više ležeče vrhove; dalje vodnike in nosače iz Courmayeura, Chamonixa, pa tudi iz Zermatta — vsi ti so se že od nekdaj za to skupino »specializirali«. Koča leži pet minut oddaljena od Col de Géanta, torej na obmejnem sedlu med Francijo in Italijo, in ima stalno obmejno stražo za revizijo potnih listov in carinsko kontrolo.

Oskrbnik koč, L. Bron iz Courmayeura, je orjak in pravi gorski tip. Je vodnik velikega slovesa, sodeloval je že pri alpskih ekspedicijah v Aziji, predvsem pa na Ruwenzori. Pomaga mu žena in drugo osebje. Česar še nisem prej videl pri nobeni koči, to ima Rifugio Torino: pravega kuharja z belo uniformo, dan in noč na svojem mestu. Naval na to koč je takšen, da ni misliti na domačnost naših planinskih postojank. Komaj si prisedel in pojedel, že pride oskrbnica ter dodeli prijazno tvoj prostor drugi, že čakajoči novi partiji. Vse gre kakor na tekočem traku; edino tako je mogoče, da je osebje kos navalu. Zvečer zleze vse zgodaj spat: saj že opolnoči vstajajo prve partije, namenjene na dolge ture, ki trajajo kar po dvajset ur. Ker smo mi preko Turinske sekcije CAI že prej glede svojega obiska vse pismeno uredili (pri čemer nam je šla ta podružnica na roko ter nam je dovolila znaten popust pri prenočinah!), je vedel oskrbnik za naš prihod ter nam je rezerviral najlepšo sobo. Pisal nam je kar v Celje, da je za nas vse pripravljeno. Razumljivo torej, da smo se Mariborčani in Celjani počutili tam gori kakor nekje na Korošici.

Pred koč imaš edinstven razgled na Courmayeur in na vse velikane proti jugu — daleč dol v Italijo in Francijo — do Dauphinéje. Krona razgleda je seveda Mont Blanc in njegov ponosni greben Peuterey. Ni torej čudno, da je mali, ravni prostorček pred koč stalno zaseden, prav posebno pa še ogromni daljnogled. Kdo bi našteval vse doline, reke in vasi, vse gore in ledenike, ki jih vidiš s tega mesta! Koliko sto in sto italijanskih in francoskih imen bi to bilo!

Z vremenom pa nismo imeli sreče. Zvečer je kazalo na lepo za drugi dan — a že ponoči je burja tako divjala, da je tramovje kar škripalo. Imeli smo takrat tam gori take snežne meteže, da nas je veter ponoči skozi špranje na oknu prav do naših ležišč osrečil s pršičem. Podnevi smo sedeli v koči ali pred njo in čakali na lepo vreme. Saj pri slabem vremenu ne smeš v Mont Blancovi skupini iz zavetišča. Pisali smo razglednice; mislim, da je takrat vsaka tretja gospodična v Mariboru dobila kak pozdrav izpod Mont Blanca. (Celjani smo menda tudi v tem oziru bolj skromni.)

Drugi dan smo dobili »jugoslovanski« obisk. Prišli so namreč točno po programu iz Chamonixa čez dolgi Mer de Glace Hrvati pod vodstvom znanega Dušana Jakšiča iz Zagreba. Bili so prejšnji teden vsi na Mont Blancu, s francoske strani. Imeli so takrat krasno vreme. Mala, ožgana Fricika nam je navdušeno pravila, kako je bilo. Deset dni prej smo s to skupino imeli posvetovalni sestanek v Sevnici.

Foto ing. Lavrenčič-Pelikan

Aiguille de Géant in Grandes Jorasses z Grand Flambeau

Namenjeni smo bili vsi skupaj podolž preko Mont Blanca čez Mont Blanc du Tacul in Mont Maudit. Toda vreme se takrat ni niti najmanj oziralo na našo sejo in na naše sklepe v Sevnici.

Nad kočo, nekako pol ure oddaljen, je vrh Pointe Hellbronner (3462 m). Zvečer smo šli enkrat gor, z lahkoto, akoravno ni bilo videti nikjer nobene steze. Najprej je šlo na Col de Géant do ledenika, potem pa kar po produ; čez velike, rahle plošče smo dosegli vrh. Bilo je deloma megleno in temu primerno nobenega razgleda. Kljub temu smo bili dobre volje; saj smo bili veseli, da smo lahko za kratek čas zapustili kočo. Postali smo takrat namreč vsak dan bolj skromni. Prišli smo z velikimi alpskimi načrti, toda smo pozabili, da to niso naše planine, na katerih poleti skoraj vsako turo izvedeš lahko tudi ob slabem vremenu.

Edina svetla točka so bile razne signorine in mademoiselles v koči. Neverjetno, kako hitro in kako perfektno smo govorili naenkrat vsi francosko in italijansko. To je bilo smeha, kadar so se zvečer oglasili Zagrebčani k besedi ter »držali« trijezične govorance gospodičnam iz Turina!

Enkrat popoldne se je vendar zjasnilo. Seveda pa ne moreš popoldne v tej ogromni gorski skupini nič planinsko »pametnega« začeti. Vleklo nas je ven! V koči je naenkrat vrvelo kakor na mravljišču. Vsak se je opremil, pobrali smo cepine in vrvi in vsi smo rinili gor na Col de Géant. Mi Celjani in Mariborčani smo se odločili

za turo na Grand Flambeau (3562 m); v dveh navezah smo jo mahali gor na sedlo med Pointe Hellbronner in Aiguille Marbrées. Odkrito priznam, da nisem nikdar prej nič slišal ali čital o gori Grand Flambeau; saj smo imeli v načrtu same ponosne štiritisočake. Toda skromnost je tudi za planinca lepa čednost. Seveda: če bi stala ta gora, na katero smo bili namenjeni, nekje pri nas, bi to bil najvišji vrh naše države in visoko vpošteván ter opevan. Tam pa se ta »griček« kljub svojim 3500 m v ogromni alpski skupini nekam zgubi in malokdo zaide na njegov vrh.

Po skoraj ravnem ledeniku smo krenili od sedla proti severu do Col des Flambeauxa (3407 m), od tam okoli te bele gore na zahodno stran. Po strmém snežnem pobočju smo v dolgih serpentinah hitro dobivali na višini in smo čez pol ure že stali pri skalah tik pod vrhom. Čez velike, krušljive plošče smo naskočili najvišjo točko kar naravnost. Za nami so ropotale velike skale in v velikih skokih bliskovito odletele dol na ledenik. Sam vrh je tako navpičen in majhen, da ga lahko dobesedno z roko pokriješ. Plezal sem previdno na ta eksponirani zračni prostorček, medtem ko so tovariši na mali polici čakali in pazili na vrv. Med balansiranjem sem občudoval razgled. Res: vse, kar nudi Mont Blancova skupina, vidiš i od tod, skoraj neomejeno na vse strani. Čisto blizu je bila videti Dauphinéjska skupina, na kateri so ravno takrat bili Ljubljánčani in Gorenjci. Krasen je videti s tega mesta Mont Blanc; proti zahodu se mogočno dviga njegova ledena kupola, kakor spomenik prave lepote. Potem pa Dent de Géant, Grandes Jorasses, Aiguilles de Chamonix in dolga veriga drugih belih orjakov. Povsod vmes pa se bliščijo ledeniki.

Spodaj pod seboj smo videli Zagrebčane na Petit Flambeauxu. Vriskali smo jim v pozdrav. Dol grede smo po ledeniku kar drčali sede ali stojé. Kmalu smo bili zopet na Col des Flambeaux in malo kasneje na Petit Flambeauxu (3435 m). Tu smo bili zdaj zbrani vsi Jugoslovani. Vriskali in peli smo »po domače« ter v najlepšem razpoloženju začeli skupni sestop proti koči. Kovali smo pri tem smeje načrte za prihodnje dneve; kajti jasno nebo nam je dalo za to pobudo in poguma.

Toda prišlo je zopet drugače! Drugi dan so se navsezgodaj zbirale megle, barometer je padel. Mi »Štajerci« smo zdaj kratkomalo vrgli cepin v koruzo in se poslovili od naših in tujih turistov. Sicer smo še vedno upali na zboljšanje vremena in še isti dan napravili neskončno dolgo pot iz Rifugia Torina preko Mont Fretya in Entrèvesa v Visaille. Nameravali smo prekoračiti Mont Blancovo skupino iz Italije v Francijo. Slabo vreme je tudi ta načrt prekrizalo.

Pa dalje? Že drugi večer smo sedeli v gledališču v Torinu, nato nadaljevali pot veselo v Pariz. Brez cepinov, derez, vrvi in šotorov smo tam gladko izvršili vzpon na tamkajšnjo nadvišino — Eifflov stolp.

Gorski odmevi

Davno je bilo. Z Jankom Čeponom sva se odpravila iz Horjula čez hrib Koreno v Polhov Gradec na obisk k sorodnikom. Da bi se bila od tam vrnila? Bežite no! Ko pa je bil svet tako lep in vabljliv! Mari nisem, sedeč v naši starovrhniški Košaci, nekajkrat sanjal, kaj je tam za gorami? V največji vročini sva jo mahnila na Sv. Lovrenc in dalje čez Škofjeloške hribe, ukajoč v prešerni dijaški mladosti.

V romantični Skofji Loki. Sedaj pa domov! Denar? Ne, ne! Bela cesta, ki se vije po Selški dolini med šumnatimi gorami, je vabila naprej. V gorskodivni Sorici se je nehala, a za naju je bilo še vedno dovolj pota, ki naju je povedel v Bohinj. Oči so strmele v sive gorske velikane z očakom Triglavom, pa zopet obstale na svetlem, spokojnem jezeru, ki ga obdajajo na eni strani strme, z redkim rušjem porasle stene Komarče, Pršivca in Vogarja, na drugi strani ga zaslanjajo izpod planin temni gozdovi, ki silijo čez belo cesto tik do zeleno-modrega jezera. Vsenaokrog mir, božanska tišina, človek se je naselil komaj pri Sv. Janezu s staro cerkvico, ki jo krasi, kakor toliko gorenjskih cerkvic, velika zunanja freska svetega Krištofa. Le tam v dalji bobni Savica z veličastnim slapom.

Nazaj grede postaneva v Bohinjski Srednji vasi in čitava s table: »Triglav, 10 ur.« Ali bi šla ali ne? Silno hrepenenje naju je gnalo naprej, finančni minister pa nazaj. Ves najin redni in rezervni zaklad je znašal že ob nastopu ture dve kroni in nekaj dvojč. Najboljša planinska pogonska sila za gorohodstvo pa je bil — razen opreme — tudi že takrat denar. Odnehala sva.¹ Odtlej pa sem hodil in hodim po naših gorah in sem srkal vase opojno moč in se vglobil v pomen planinstva.

Gore! Na njih se pase oko, ko zazelené njihovi širni gozdovi (Pohorje, Pokljuka, Jelovca, Gorjanci); na gorske vrhove upiramo oči, ko kipe v letni sivini iznad poljan. Takrat cvete hribolaztvo. Pa zadivja zima. Planinstvo preide v novo panogo izživljanja v prirodi, v smučarstvo. In ko po nizkih obronkih »resje že cvete, teloh dramí se«, »gore še krije sneg«, pomlad pa stopa višje in višje, kdo bi ne užival ob taki sliki?

Ko spravlja smučar svoje dirkalno orodje za drugo zimo, se pripravlja lovec. Tudi on je ljubitelj planin. Znova bo priča pomladnemu spevu velikega in malega petelina, ki pleše in svatuje visoko v gorah med skalami in rušjem (1000—1600 m). Tudi mene je zvalil na planino Lipanj (1633 m) nad Pokljuko; sedaj krasi ruševce mojo sobo. Planinstvo in lovstvo si ne nasprotujeta. Lovska pravičnost dopušča odstrel divjadi le sorazmerno s staležem. Lovec se zaveda, da petelin, srna, gams stalno oživljajo naše gore. Divjadi pa je potreben mir; zato ne kriči planinec in ne kotali kamenja! Tako uči tudi SPD.

¹ Doživetij polno potovanje sem popisal v članku »Kako sem prvokrat potoval na Triglav.« Pl. Vestnik, 1927.

Iz skromnih početkov se je gorohodstvo v današnji dobi tako razvilo, da je postalo že skoro navada. To velja zlasti za nizke hribe. Kar neprijetno je že, koliko se nabere na primer »šmarnogorskih planincev«. Nameni, ki privlačijo ljudi na gore, so različni. Današnja civilizacija s kini, avtomobilskim ropotom in cestnim prahom vodi človeka v hribe. Drugim je postalo moda hoditi po gorah, da se vpisujejo v tujsko knjigo in pošiljajo znancem planinske pozdrave. Sodimo, pa ne obsojajmo! Planinstvo ima samo po sebi vzgojno moč. Ta in drugi odhaja z doma enostransko navdahnjen; ko pa se snide v čistem gorskem ozračju s pravimi planinci, vplivajo ti tudi nanj. Uvrsti se med planince, ki jim je duševna potreba, da zažive v gorah življenje, odmaknjeno od nižinske ničevosti, ki je polna spletk in razočaranj. Višek planinskega doživljanja pa je nedvomno v plezanju po strmih stenah. Svojevrstni občutki ti zopet polnijo dušo, ko stojiš na izrazitih obmejnih točkah. — Dolgo sem »modroval« na Mrzlem vrhu in na Žirovskem vrhu (na nasprotni strani lepe Žirovske doline). Motril sem bele domove, posejane sredi zelenih senožeti in gozdnih otokov po pobočjih tja do širokoplečega Blegaša (1562 m), misli pa so segale vse delj in delj. Tak domek na prijazni vzpetini v hribu nad Selom so krstili Žirovci za »Paradiž«, domačijo nad njim za »Nebesa« (govore: »bil sem v Paradižu«, »z Nebeškarjem sem govoril«). Našel pa se je prostor (grapa) tudi za »Pekel« in »Vice«. Torej že vse to na zemlji! Da, da! posebno pekla ne manjka v človeškem direndaju...

Nekdaj je bilo treba mnogo pešačiti, danes te pripeljejo moderna vozila daleč pod gore.

Gorske ceste v Bohinju! O načelnem vprašanju potrebe in umestnosti gorskih avtomobilskih cest so bila napisana že razna mnenja. S stališča gospodarskega napredka ter pospeševanja turizma in planinstva so nedvomno potrebne ceste, ker približajo daljne zanimive kraje in visoko ležeče gorske vrhove vsakomur, ki zahrepeni po njih. Na drugi strani pa je treba čarobni planinski svet ohraniti čimbolj nedotaknjen pred človeško laži-kulturo. S tega vidika je pozdravljati gradnjo cest iz Sorice v Bohinj ter iz Bohinjske Srednje vasi na lepo planino Uskovnico in od tam na Pokljuko, kjer že danes cvete turizem. Naj bi se započeta gradnja le hitreje nadaljevala!

Potrebno je tudi, da se zgradi avtomobilska cesta ali vzpenjača od Bohinja na Komno (1520 m); kajti tiste brezštevilne serpentine — človek se mora dvigniti na mali razdalji strmo v breg kar za 1000 metrov — končno dosita presedajo! Toda ne delj! Zagovarjali so namreč tudi gradnjo ceste do Bogatina in k Triglavskim jezerom, kjer se nahaja narodni park. Sploh je bolj priporočljiva naprava vzpenjače in ne ceste na Komno, da bo divni planinski okoliš čim manj moten v svoji tišini in čarovitosti. Onemu, ki se mu stoji par uric do Bogatina (Mali Bogatin 1977 m, Veliki Bogatin 2008 m) in do sedmerih jezer tam pod Tičarico (2091 m) in sosedami (koča pri Triglavskih jezerih 1683 m), bo nudila tudi Komna obilo planinskih užtkov. Saj se more naslajati ob divnem in pestrem razgledu na

jezero in na Bohinjski kot nizko v dolini ter do Karavank in Kamniških Planin tam v dalji. Nad njim pa se sklanjajo bližnje in daljne obrobne gore in gorski masivi tja do Triglava. Dom na Komni pa mu nudi vse ugodje.

Na Triglav! Ali ne stremimo vsi tja gor, pa naj ga gledamo z Ljubljanskega polja, z Gorenjske ravnine ali ga občudujemo z gora in planin? Pa ni vsakemu dano, da bi mogel na vse najvišje domače ali celo na tuje gore. Tudi meni, ki so mi n. pr. Kamniške — Savinjske Alpe postale domače, se je Triglav (2863 m) desetletja odmikal. — —

Oj Bohinj, prelestno, tiho, mogočno planinsko zatišje, pa tudi znamenit zgodovinski kraj! Tu je Ajdovski gradec, prastaro gradišče Karnov; tu je bila razširjena kot znak stare kulture najstarejša gorenjska železarska industrija. To kažejo izkopanine iz 5. stoletja pred Kr., ki jih je spravil na dan prof. dr. Walter Schmid; v Bohinjski Srednji vasi je odkril tudi najstarejše staroslovenske grobove iz 8. stoletja po Kr. (Prim. »Plavž sv. Heme pri Nomenju«, »Slovenec« 12. avg. 1938.) V tej vasi stoji v bregu velika župna cerkev v obliki križa (zanimive freske nad prezbiterijem), pod njo ob visokem kamenitem stopnišču pa kapelica, ki ima med svetniki tudi sv. Cirila in Metoda s tem posvetilom: »Sveta Ciril in Metod, prosita za bohinjski rod.« — Iz zgodovinskega Bohinja od Srednje vasi sem se tudi jaz povzpел na vrh Triglava. Mari naj popisujem pot, naj rišem panoramo z najvišjega vrha Jugoslavije? Ne povedal bi nič novega premnogim, ki so že stali gori, nič dovolj dojmljivega vsem, ki jih vrh še čaka.

Pri gorski hoji se značilno kaže ono, kar spremlja človeka v njegovem žitju. Kako užitna je pot navzgor! Tvoja duša zajema, čar narašča. A ko si se razgledal na gori in se vračaš, splahneva prejšnja vzhičenost. Čustva prehajajo v mirno zadovoljstvo, končno vstane še trajno lep spomin.

Podobno, a vendar drugače je v življenju. Dokler si še daleč od cilja in korakaš morda s trudom naprej, se ti zdi, da dosežeš na cilju trajno zadovoljstvo. Toda ne! Tega ni v našem zemskem življenju. Zato naprej po življenjskih kaminih in previsih, k novim uspehom in dobrinam! — Zaman! Nobena čast ni tako visoka, da bi ne bilo treba navzdol; noben uspeh ni tako trden in pomemben, da bi se pozneje ne razblinil in se preziral. Vsa naša življenjska pot je vzpon v večnem pričakovanju dobrega in velikega. V nečedni tekmi in zavisti pa se le malo tega uresniči; dogajajo se že med prizadevanjem tudi padci, kakor med plezanjem v stenah. Pa če si imel tudi srečo, pazi: po dosegu uspehov in polne življenjske moči se ti obrne krivulja nizdol. Odveč si, drugi prihajajo na plan. Končno pride kot naravni zakon neizbežno tudi sestop — iz življenja in — malo jih je deležnih boljše usode! — v pozabljenje. Razlika med gorsko hojo in življenjsko potjo je ravno v tem, da prvo lahko ponavljaš in doživljaš znova planinsko romantiko, a življenjsko pot hodiš le enkrat! Da, v vas, gore, je večnost, iskrenost in bratstvo. Triglava bliščeči vrhovi, ohranite nas vedre!

Okoli izvira Sotle

Malokatera voda se je pri nas tolikokrat imenovala kakor hrvaško-slovenska rečica Sotla. Saj je prav od izvira do izliva v Savo bila skozi stoletja meja med Avstrijo in Ogrsko, med Slovenijo in Hrvaško; danes meji banovino Hrvaško in Slovenijo.

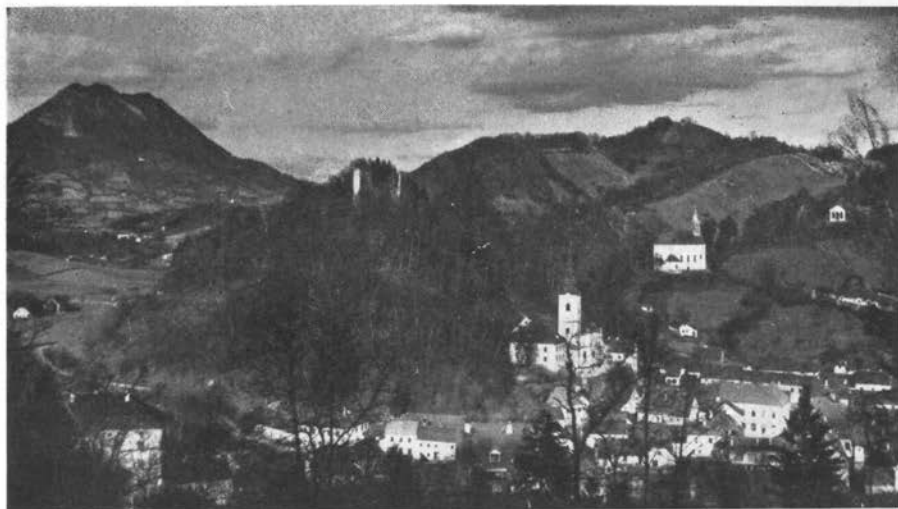
Pokrajina ob srednji Sotli je znana, ker je v njenem območju še naša Rogaška Slatina, manj znano pa je ozemlje ob Sotli dol od Podčetrtka do Sv. Petra pod Svetimi gorami, čeprav šteje med najznačilnejše lepote slovenske zemlje: tu se preliva naš planinski in gorski svet v svet vinskih goric. Njemu sem posvetil posebno poglavje (v »Plan. Vestniku«) v članku »Iz neznanega slovenskega Štajerja.«

Sotla prihaja iz okrilja temnega gozdnatega gorovja, ki izpolnjuje prostor med mogočno hrvaško Krapinsko gorsko stražo, divjo Strahinjščico in slovensko Donačko goro, imenitnim Rogaškim Matterhornom. Vsa ta pokrajina je sila razmetan gozdat skupek: razmetan je pač ves apneniški alpski svet — posebno še njegovi odrastki, ki segajo še daleč preko Strahinjščice, Ivanščice, Kalnika tja do obal Drave v Slavoniji...

Morda ni gorskega sveta, ki bi ga turisti manj posečali ko Macelj: predaleč jim je, preveč od rok, čeprav teče ob njegovih najjužnejših obronkih že davno železniška proga od Rogatca do Krapine s prečno žal le tretjevrstno zvezo Grobelno—Zagreb. Tudi je Macelj po svojem mrkem videzu marsikomu nekam odvraten, kakor je to tudi njegova še mrkejša sosedna Strahinjščica. Po krivici. Macelj je v svojem osrčju ves ljubezljiv, poln tihe romantike; vrh tega izvira v njegovem okrilju rečica Sotla. Prav zato sem hotel enkrat prodreti v njegovo notranjost, poiskati izvir te skoro legendarne rečice in se nad njim povzpeti na najvišjo točko tega na videz neprodornega, na široko razpredenega, s temnim gozdom pokritega, nerazglednega hribovja. Poprej sem si ogledal vso krajevno lego z vrha Sv. Roka, ki se dviga komaj 400 metrov nad Sotelsko dolino v sredi med zadnjima slovenskima postajama (Dobovec in Sv. Rok—Lupinjak) to stran železniškega predora med Rogatcem in Krapino, ki veže Sotelsko s Krapinsko dolino in s tem Slovenijo in Hrvaško. Nepričakovano lep razgled v bližnjo in daljno okolico imaš od Sv. Roka z župno cerkvijo in šolo; ta višina obvlada v ovinku Sotelske doline ves njen romantični gorenji del. K Sv. Roku gradijo iz doline cesto za vsa vozila. Prepričan sem, da bo potem Sv. Rok, zadnja slovenska župnija na skrajnem vzhodnem koncu Rogaškega okraja, še mnogo posečana točka, vsaj od onih, ki mislijo, da potujejo le z avtom.

Trg Rogatec, na robu naše vzhodne slovenske meje je dal drugo ime v ozadju stoječi Donački gori, ki ji pravijo tudi Rogaška¹. Od Rogatca gledana pa ta gora nikakor ne kaže oblike Matterhorna,

¹ Donačko goro in dostop do nje nam je popisal v drugem letniku (1896) »Planinskega Vestnika« in v posebnem odtisu prof. Franc Orožen z njemu lastno natančnostjo v zgodovinskem in geografskem oziru; sosedni Macelj pa tudi on samo omenja.

Rogatec z Donačko goro

čepprav je tudi od tu dovolj imponantna s svojim ostrim, kakih 300 m dolgim grebenom nad skoro navpično stoječimi skalnimi skladi, ki nudijo kratke plezalne ture s to prednostjo, da je tu malo grušča, nego skoro sam trd, zrnat kamen z dobrimi prijemi. Geološko je ta gora ena najvažnejših v Južnih Alpah. Izprehod od »glavnega« vrha, na katerem stoji velik zidan, kamenit križ, prav po robu do konca je prav zanimiv, če se nočeš poslužiti nekaj metrov pod robom izpeljane stezice, ki te, oddaljujoč se zdaj več zdaj manj od roba, končno privede na skrajni vzhodni vrh. Kakor okamenela perutnica štrli iz gozdnega zelenja smelo več imponantnih skal, s katerih je še bolj odprt razgled proti Hrvaški na naše Haloze in prelepe Žetale onstran sedla, ki veže Žetalsko dolino in dolino tostran Donačke gore. Le malo jih je, ki si privoščijo to »ekstraturo«; zdi se jim preveč, če so že pri križu, da bi žrtvovali še tri četrt ure zanjo.

Tudi Macelj, z vsemi robovi in gozdovi, ti je z Donačke gore na ogled. Odtod vidiš, kako je razcepljen in razpreden. Skoro edina mirna linija je njega slovenski del, tako zvani Kozji hrbet, ki se dviga med dolinama Rogatnice in Žetalske, v premi črti zvezanima z nizkim sedlom; preko njega vodi cesta iz Rogatca na Ptuj po prelepi dolini, ki loči Donačko goro in njene odrastke od Maclja ter v nadaljnjem poteku naše zapadne (zgornje) in vzhodne (spodnje) Haloze. Vidiš pa tudi drugo cestno zvezo Rogatca s Ptujem: na zapadni strani Donačke gore preko Haloz skozi Stoprško dolino v Dravinjsko (v Majšperk) in odtod čez nizko višavje, ki jo loči od Dravsko-Ptujskega polja. Na enem valu tega višavja počiva slavna Ptujška gora, ki je ne moreš prezreti.

Če pa hočeš videti Macelj od strani v bok, pojdi k Sv. Roku! Macelj ni gora v navadnem pomenu besede ali gorski greben; to

je ves razmetan sklop grebenov z raznimi smermi, od katerih kaže neko urejenost le slovenski Kozji Hrbet (715 m) in z njim z malo Prevalsko usedo (677 m) zvezani hrvatsko-slovenski Lakotnik (713 m). Njegova soseda, Donačka gora onstran doline Rogatnice, pa je prava gora, gorska osebnost, ki nadvlada vso okolico, Mecelj pa je na široko razpredeno gorovje z raznimi kopicami, na katerih čepijo po redkih gozdnih vrzelih samotni kmetski domovi; marsikateri ima svoj kamnolom in svojo posebno malo obrt: izdelavo mlinskih kamnov iz maceljskega peščenca, ki ga je tudi drugod v Rogaškem okraju dobiti. Pa ni vsak kamen za to dober (tako so mi pravili), zlasti ne površinski, ker se vsled preperelosti drobi; treba ga je iskati v notranjosti gorovja.

Po takem peščencu gre zgornji tok Sotle, iz takega tudi izvira. Ta kamen ji v njenem gornjem toku daje videz pravega gorskega potoka, ki ima tudi svoje gorske muhe: nenadoma narase in ruši ter vzame s seboj v dolino vse, ker se je ob suhem času nabralo v bližini njegove plitve struge. Pri izlivu v Savo tam doli pod Kapelo pri Brežicah nima Sotla s svojo mehko, motno vodo kar nič planinskega značaja: v neštetih vijugah se komaj vidno pomika k materi Savi v naročaj. V svojem srednjem toku od Sv. Križa pri Rogaški Slatini in še bolj od Podčetrka dalje se vije v neizrekljivo lepi srednjegorski pokrajini, polni izprememb, ima pa v glavnem smer sever—jug. Za Rogaško Slatino pa se usmeri tako, kakor ji to pripuša zgradba temnega gorovja, ki je stožer pokrajine in je usmerjena od zahoda na vzhod. Šele v svojem zadnjem koncu, tik pred železniškim predorom za Sv. Rokom, se zavije dolina zgornje Sotle skoraj na sever v osrčje gozdnatega Maclja. To dobro opaziš iz železniškega kupeja, preden smukneš v tunel skozi Macljev odrastek. Seveda se moraš tudi z železnico voziti kakor prijatelj Seidl, ki mi je nekoč dejal, da se je več ko stokrat vozil iz Novega mesta v Ljubljano, pa mu ni bilo nikdar dolg čas, ker prav vedno ob vsakem vremenu uživa to »milo terciarno pokrajino z mehкими linijami«.

Svet tu okoli je — kakor sem že dejal — hudo razmetan; zato ni čuda, da dela zanimivo ožeča se Sotelska dolina od Rogatca dalje več izdatnih vijug. V svojem poteku se nekajkrat zoži; zožena dolina pa je skoro vedno romantična, kakor se reče. Tako je pri Podčetrku in v okolici Sv. Petra pod Sv. Gorami in, kar je naravno, tudi v najgornjem delu do izvira. Danes nas zanima ta zadnji del, ki mu je tudi predvsem posvečen ta člančič. Na ovinku Sotelske doline za Sv. Rokom, nekako ob vhodu v ta del, je potresena vasica Talično, skromna, kakor je skromna vodica, ki ji je ime Sotla: potoček, ki v poletnih mesecih še to ime komaj zasluži. Toda drobna sipina, raztresena ob travnikih, in v njih rjave lise nanesenega kamenja in proda pričajo, da zna ta potoček včasih biti zelo razposajen in hud. Celo cesta se odcepi v ta gornji del Sotle od glavne ceste; ta vodi preko zmernega višavja proti vzhodu na Gajevo mesto Krapino. Toda ta odcepek skozi dokaj široko dolino zgornje Sotle zasluži le kaka 2 km naziv »ceste«; kajti kmalu se izpremeni v navaden in še prav grd kolovoz, da si kar vesel, ko zapaziš tu pa tam kako

bližnjico ob potoku ali pa stezo za robom »ceste«. Po kakih 4 km stojiš pred lepo gozdarsko hišo v Logu ob stiku dveh grap: širše, usmerjene na zapad, in druge ožje, vse zadelane v zelenje gozda. Najvišji Macljev greben je skrit; zato bi te videz zapeljal, da bi krenil v širšo, ker je videti v nji več vode. Pa se tudi imenuje — vsaj v stari generalki — »Hauptgraben«; imenujejo ga pa še danes »glazutarska graba«, ker je ob njenem vходу stala in obratovala še pred 40 leti »glazuta«. Zdaj so na mestu le še razvaline.

Mi krenemo seveda v na videz ožjo proti severu na sredo glavne in najvišjega grebena Maclja. Lahko bi sledili kar Sotelski strugi, toda to si iz praktičnih ozirov prihranimo za povratek. Kmalu za logarsko hišo zavijemo preko Sotle (za kar ni treba nobenega mosta, niti najskromnejše brvice) gor na stranski greben, zvan Veliki Jurjevec, v razliko od Malega Jurjevca na desnem bregu Sotle. Po dosti strmem robu grebena pridemo skoro v krasen mešan gozd, kakršnih sem še malo videl. Nalikuje skoro pragozdu. Bukva in javor se menjavata, vmes se pojavi tu in tam skupina izredno visokih in debelih smrek; kjer je kaka poseka, vidiš, da bo to igličasto drevje, ki ga gozdna uprava umetno podpira, počasi izpodrinilo največji kras naših gozdov — listnato drevje, ki zdaj tu še močno prevladuje.

Gozdna tišina postaja globlja, senca vedno temnejša, čimbolj se širi Jurjevski greben, spajajoč se z glavnim. Ko zagledamo tu in tam skozi goste strehe vejevja najvišjo točko v Kozjem Hrbtu nad seboj, se odcepi od roba na desno v severovzhodno stran skoro ravna stezica, tako drobna, da jo komaj vidiš. Sotelska grapa je visoko pod nami zakopana v temnem gozdnem zelenju. Komaj smo pazili na to, da smo jo obkoljevali visoko nad njo, po grebenu hodeč, in se približali njenemu koncu z viška. Ona drobna stezica nas vodi k še drobnejšemu izviru naše Sotle. Prezrl bi ga skoro, ko bi te nanj ne opozoril »mogočen« piramidast mejnik tik nad njim. V skromni levi razgaljene gozdne zemlje kaplja iz maha v malo lužico ne premrzla voda. Na poveznjeno, obsekano deblo pred njo je nekdo s svinčnikom napisal: »Izvir Sotle«. Mejnik nad njim in zopet drugi več metrov pod njim ob komaj vidni suhi stružici, ki je prav za prav le od jačje vode v deževju upognjena in blatna trava, ti kaže, da teče tod meja med hrvaško in slovensko zemljo. Ta meja drži od izvira (kakih 600 m nad morjem) premočrtno navzgor v zaseko najvišjega maceljskega grebena; vidiš ga nad seboj z obema najvišjima točkama ob obeh straneh te zaseke, ki imata videz dveh impozantnih kupol, a sta v resnici razmeroma ozek, lepo vzbočen greben.

»Takih izvirov, kakor je Sotlin, je na stotine v vseh gozdovih, kjer izvirajo razni studenci«, bo kdo dejal. V nekem oziru ima prav: vsaka reka ima v početku prav za prav na stotine izvirov. Toda tu gre prav preko tega izvira znamenita meja. Poleg tega deluje človeška domišljija in čustvovanje. Če tega ni, bi po Heineju lahko rekli, da bi bila vsaka voda samo — mokra, vsaka gora le kup kamenja. Toda okolje tega razmeroma visokega izvira, le kakih 50 do 60 m pod najvišjim grebenom, je tako idilično, da ti od sto in sto drugih podobnih izvorov ostane za vedno v spominu.

Toda ne zdržimo, da bi se ne povzpeli onih 50—60 m na greben, zlasti ko nam razredčeno drevje ob robu kaže, da se mora odtod kam videti v daljavo. Od izvora se vzhajamo strmo naravnost v ono sedlo, ki ima upravičeno svoje ime Prevoj (Preval 677 m); kajti preko njega se prevališ strmo iz Sotelske v Žetalsko dolino, položeno med Gradišče, odrastek Donačke gore in Kozji Hrbet, ki je vzhodni, slovenski del Macljevega grebena. Z ene kakor druge vrhnje točke na obeh straneh Prevoja imaš prekrasen razgled; bolj neoviran je s slovenske (Kozji Hrbet). Razgled sega do Pohorja in Savinjskih Planin, čez Slovenske gorice, čez Murske planjave tja do graškega Schöckla, preko hrvaških planjav in gričevja skoro do bregov Blatnega jezera; pred seboj imaš hrvatsko Zagorje do Slemena, naše Zavsavsko višavje s Kumom in z Bohorjem. Da nam ne zakriva Donačka gora Boča, bi dejal: razgled z najvišjega grebena Maclja, dokler ga ne preraste gozd, ne zaostaja v ničemer za onim z Donačke.

Kako te mika, da bi krenil po tem grebenu na vzhod in zahod! Na zahod bi lepo korakal po Kozjem Hrbtu, dalje na slovensko stran vstric sosede Donačke gore. Na vzhod pa bi bila pot bolj zamotana; kajti kmalu za vrhom Lakotnika se prično v vijugasti črti vrstiti kupole in vršiči, katerih eden se imenuje Špičasti hrib, nadalje sledi gozdnat greben, ki je — vsaj po karti — pravi, čeprav nižji Macelj (622 m), dokler končno ne pade k cesti v stransko dolino h Gornjim Jesenjem, ki veže hrvatski Gjurmanec s spodnjo Žetalsko dolino Rogatnice in preseka široko razprezeni Macelj v dva dela. Pretežni del Maclja je hrvatski; saj teče meja le po njegovem skrajnem, a najvišjem robu. In če bi že enkrat bili na tisti cesti, bi krenili preko nje zopet v gozdno okrilje, dokler bi se ne znašli nenadoma ob idiličnih Trakočanskih ribnikih, ki so eno samo vijugasto jezero — majčken Lago di Como, seveda v gozdu brez gorskih velikanov v ozadju — od tod pa na Ravno goro², ki se nam s svojim dobro vidnim Filičevim domom tako lepo očituje na našem staležu vrh Maclja. Za tako turo bi pa potrebovali več ko en dan. Najbližja pot bi bila z grebena v naše prelepe Žetale. Ta krasna, bela vasica s še belejšo župno cerkvijo — njen zvon čujemo sem gor — v nekoliko razširjeni svetli dolini z gričem Marije Tolažnice ob strani, vse v temnem okviru Maclja in Gradišča — s kom te najprimerjam? S Sv. Petrom pod Sv. Gorami ali s Konjicami ali z Vitanjem in kar je še najlepših krajev v slovenskem Štajerju in v Sloveniji sploh? Pojdi in oglej si jih sam! S Prevoja bi se najrajše pogreznil dol k njim preko strme poseke, polne maceljske dobrote — malin; teh je sploh v Maclju toliko, da ob njihovem zorenju romajo cele procesije v njegove gozdove. To so menda edini motilci globokega maceljskega miru.

Toda naša »božja pot« je danes posvečena Sotli, čije gornji tok hočemo do kraja spoznati. Dejtal bo kdo: »Se ne izplača, grapa je grapa in Sotelska je taka ko vse druge!« — Pa ni! Od izvora, kamor se z grebena popnemo v nekaj skokih, sledimo kar naravnost komaj

² Turo na Ravno goro glej v »Planinskem Vestniku« l. 1934 pod naslovom »Naše Haloze in Ravna gora«.

vidnim sledovom, ki jih je pustila voda na travi. Kajti od one lužice ob izviru ni pod njo v suhem poletju dobrih 80—100 m nobene mokrote. Za te metre si je najbolje izposoditi, če nimaš dobro okovanih čevljev, kar — zadnjo plat: tako strmo se spušča breg dol do prave kamenite struge. Za hojo pa tudi ta ni nič prijetnejša; čeprav ne pada več tako strmo navzdol, je zato polna vejevja in trhljih hlodov; vrh tega je v večjih in manjših kotlah že voda in, če nerodno stopiš, si hitro do gležnjev ali še globlje v vodi in blatu. Kaj resnega se ti sicer ne more pripetiti. Tako še sam ne veš, kdaj cepneš na hrvatsko ali slovensko stran; meja je namreč v sredi sicer ozke — struge. Toda tudi skakanje preko hlodov, vej in kamnov ne traja dolgo; čez dobre pol ure se struga zravna in izpremeni v pravo pot, po kateri teče voda, in strugina tla so taka, kakor da je kdo vanjo nametal mizne plošče, ki so večkrat tako lepo razvrščene, da tvorijo pravcate stopnice, preko katerih curlja mlada Sotla v majhnih skokih. Kmalu pa si ob stiku s stransko grapo, ki bi jo gor grede lahko zamenjal s Sotelsko; Sotelska se namreč v zadnjem svojem delu usmeri nekoliko proti severozapadu pod najvišji greben. Položaj spominja na »Rogovilico« v Iškem Vintgarju, kjer se stika Zala z Iško. Nehote obstaneš in se ozreš nazaj v obe grapi; zdaj šele opaziš vso romantiko okoliša, zadivljen ob umetnici prirode, ki ustvarja tudi v tako nizkem sredogorju scenerije, kakršne si vaju gledati le v vznožju najvišjih planin, samo da je tu vsa teža njene umetnosti v globokem gozdu. Vsa naša domovina, s hrvaškim Zagorjem in Gorskim Kotarom vred, je en sam velik planinski raj. Ne kosajte ga!

Prijetnega capljanja po »mizah« je tu konec; iz imenovane stranske grape prihaja dotok, grapa postane prava dolina; v njej se pojavijo travniki, v malem Jurjevcu na levem bregu pa ti male njive skoro naznanjajo skozi gosto vejevje komaj vidni Flegarjev dom. Stopimo iz struge na redno pot, s pota tu in tam na stezico ob livadi; »mize« v šumljajoči vodici so vedno bolj pokrite s peskom in blatom, vse pa je ozaljšano z gozdnim zelenjem. — Kozji Hrbet in Lakotnik sta se že davno skrila v ozadje. Kmalu nas pozdravi prijazni in gostoljubni logarjev dom, last državne šumske uprave. Logar, gospod Lužar, je Dolenjec, hiša je na hrvaškem bregu Sotle. Vse gozdno bogastvo tu okoli je na slovenski strani po večini državna last — na hrvaški pa je kupila velik kos Hrvatska banka od Windischgrätza. Od logarja dalje ti grozi ista cesta, po kateri si prišel.

Ta naš svojevrstni izlet je za slatinskega gosta udobno enodnevno, če ne zahtevaš preveč komforta na poti in imaš dobro obutev. Drugega ti ni treba, kakor to, kar imej s seboj vsak turist: vedro dušo in dobro voljo. Kdor pa ima kolo, je gospod, neodvisen od železnice (seveda se od Talična dalje do logarja ne bo dosti vozil!); še večji gospod pa je avtomobilist: oba imata pol dneva zadosti, če sta tudi kaj prida pešca in če dobita tako zanesljivega vodnika, kakor je mladi Lužar. Celo iz Ljubljane se da ta izlet napraviti s prvim jutranjim vlakom in z zadnjim popoldanskim nazaj.

Tihe romantike celega okolja in požirka ne premrzle, zdrave Sotle pri njenem skromnem izvirku se boš pa vedno rad spominjal.

Pravljica o treh drevesih

Sredi velikega gorovja je stala gora. Ni imela ne slavnega imena ne čislane razgleda. Nobena pot ni vodila nanjo, pa je vendar bila prava pravcata gora. Imela je stene, travnate planje, ozek greben, prevalo, ki jo je vezala s sosedo, dve globoki dolini pod seboj, visoka melišča in lep gozd, ki se je proti vrhu zredčil v nekaj starih macesnov samotarjev. Imela je staro pastirsko kočo, trop gamsov in dva skalna jereba, v vznožju pa še celo družinico planinskega zajca. Bila je imenitna gora; vsaj tako se ji je zdelo. Redkokdaj je zašel nanjo kak planinec. Pozimi, ko je zapadel sneg, so jo obiskali nekajkrat smučarji; pa ti so kmalu odšli. Samotno so se vrstili letni časi, leto za letom. Še lovci je niso dosti obiskavali. Prestrma jim je bila za njihove noge in premalo divjadi na njej.

Sredi te gore so se izobličile tri lepe, velike kotanje. Iz njih so se poganjale travnate strmine v ozki vrh. Tik nad kontami so rasla tri drevesa: mala smrečica, gorski bor in — no, tretje ni bilo več drevo, bilo je le še golo deblo starega macesna. Komaj da je spomladi pognalo nekaj igel in par smolnatih storžev; bilo je staro, prastaro, samo ni vedelo, kdaj je prišlo na svet.

Bilo je v hudi zimi. Doline so ležale pod gosto meglo, v gorah pa je sijalo sonce tako milo, da je beli planinski zajec mislil: pomlad prihaja. Vohljal je po zraku in se čudil debelemu snegu. Le vsako noč ga je oster mraz pregnal v njegov topli domek pod strmo skalo na južnem obronku.

Gori pod vrhom so prenašala tri drevesa zimske težave vsako po svoje. Smrečica je čepela sključena pod velikim snežnim stogom, rušji bor je molel iz snega le nekaj svojih igel, ki jim je sonce otajalo belo odejo, macesnovo deblo pa je stalo zravnano, moleč daleč od sebe okleščeno vejo kakor star, polomljen kažipot.

»Lahko vama!« je kisló menil macesen, »pokrita sta s toplo odejo, nič vaju ne zebe, a poglejta mene! Star in gol stojim tu in kljubujem z zadnjimi močmi zimskim nadlogam!«

»Zares, ni mi hudega!« je tiho šepetala smrečica. »Sicer sem prišla na svet precej višje kakor moje sestre doli v gozdu, pa kaj zato! Mamica nas je z vetrom poslala v svet in seme, iz katerega sem vzkllala, je padlo pač tu gori v zemljo. Upam, da bom dorastla tako visoko, kakor se spodobi pošteni smreki. Če le prestanem to zimo!«

»Glej jo, glej priseljenko! Kaj neki iščeš tod, kjer žive le trdna in izkušena drevesa?« se je zadržal bor izpod snega. »Čakaj, da pridejo viharji — le kje se mude letos? — ti Ti bodo že pokazali, kaj se pravi stanovati v teh višavah!«

Smrečica se je nasmehnila: »Kar se tiče drevesa, ljubi bor, velja to res le za deda macesna. Kaj ne spadaš ti pravzaprav med grmičje?«

»Kaj? Med grmičje?« je zavpil bor in se stresel od jeze, da se je strkljala cela vrsta sneženih kepíc po pobočju nizdol. »Ti predrznica! Le poglej moje močne korenine, moje debele veje in igle! Kaj ne veš, da rodim kakor ti in tvoje sestre semena v storžih? Prav tako mi veter na moje posebno naročilo odnaša cvetni prah s pelodnih vršičev v pestične cvete! In če sem majhen, le poglej macesna! Saj nisem ob pamet, da se bom stegoval pokonci, ko me lahko vsak hujši vihar prelomi in še strela zadene! Vedi, da sem postal iz potrebe tako pritlikav!«

Foto Krašovec

Pod Črnim vrhom

»Ne prerekajta se, otroka!« ju je miril macesen. »Za nas vse je tu gori dovolj prostora in vsak po svoje kljubuje težavam gorskega življenja.«

Smrečica pa je bila užaljena. »Ti, bor, si smešno majhen!« mu je očitala. »V tvojih letih bom zrastle tako visoko, da mi vrha ne boš mogel uzreti!«

Godrnjaje se je pretegnil borovec in se hripavo zasmel: »Naduta stvar! Kako je le mogoče, da sva si v sorodu? Kje ti je neki pamet, da zasmehuješ izkušenega hribovca, kakor sem jaz? No, pa da vidimo, kako se boš borila proti viharjem! To bo lepa igra!«

Smrečica na to ni odgovorila ničesar. Mirno je čepela pod snegom in sanjala, kako bo dorastla v veliko, ponosno drevo. —

Minevala je zima. Gamsi so dobili dva nova mladiča, jerebka je čepela na jajčkih in kričala po hrani, solnce je lizalo sneg po prisojeh in plazovi so grmeli v dolino. Macesen je ozelenel in upal na boljše čase, smrečica se je otrešla snežene odeje in se je veselo stegovala v solncu, borovec je skrbno pripravljaval cvetni prah na vršičkih. Vsakdo je imel obilo dela in opravkov sam s seboj; zato se niso utegnili ne razgovarjati, ne prerekati.

V poletju se je smrečica visoko potegnila. Prišla je jesen, za njo starka zima in spet mladenka pomlad. Vrstili so se dobri in hudi časi. Gamsa je ustrelil lovec, zajec se je ujel v zanko in žalostno umrl. Toda ker je bilo zajcev s sosednjih gora na pretek, ni njegova vdova dolgo žalovala. Poiskala si je drugega možička in živela mirno dalje svoje življenje.

Smreka se je tekom let razvila v krasno drevo, prav kakor je nekoč sanjala. Imela je ravno deblo, pokrito s čudovitim rjavim lubjem, veliko, gosto krošnjo, prelepe zelene igle in ponosne storže. Pogovarjala se je z vetrom, tiho pošumevala z vejami in bučeče pozvanjala v viharjih. Bila je edina med vrstnicami v tej višini. Skoraj je že prerastla deda macesna in je prezirno motrila nizki borovec pod seboj.

Nekoč pa se je zgodilo...

Dolgo se je pripravljala huda ura. Cele dneve je ležala soparica nad gorami. Leno so se plazile živali in težko so dihala drevesa. A nekega večera se je privalila čez vrhove silna nevihta. Vihar je bučal, da se je živad preplašena poskrila v zaklone in dupline. Drevje je stokalo, v skalah je žvižgalo, okrog robov tulilo. Nizka planinska trava, bičana od naliva, je polegla tesno k tlom, tresoč se v vetru; borovec se je pritisnil ob rušo, kar se je dalo, le smreka in macesen sta stala zrakonci, v silnem naporu kljubujoč viharju.

»Ne zdržim več!« je naenkrat zaječal macesen. »Zbogom, življenje!« je še utegnil vzklikniti, pa se je prelomil. S truščem je padlo deblo na strmino in se je zakotalilo nizdol. Nad zadnjo kotanjo se je postavilo visoko pokonci, za trenutek obstalo, pa se prevalilo v prepad. Hrup je oglušel v besnenju viharja.

Vsa v strahu je začutila tudi smreka, da ji pokajo vezi v telesu. »Zlobni veter, pusti me živeti!« je zakričala; a tisti hip jo je silovit sunek vrgel kakor bilko po tleh. Z vsa težo je udarila po borovcu tako nesrečno, da mu je polomila vse večje in debelejšje veje.

Gost dež je pozno v noč močil smrtne rane ponosnih dreves. Drugo jutro je vozšlo solnce med oblaki in je posvetilo na mokro zemljo. Na pozorišču nočnega dogodka so se sešli zajec, gams in jereb.

»Kdo bi si mislil, da so ta drevesa tako slabotna!« je dejal zajec. »Ne,« je posegel vmes gams, »niso slabotna; toda macesen in smreka se nista znala ukloniti pred silo, ki je močnejša od njih; to je tisto!« — »Pa borovec?« je

spraševal zajec. Molče je gams odkimal. »To je nekaj drugega!« je rekel čez čas; »ta se je pač znal prilagoditi sili viharja, a sinoči ga je doletelo nekaj, kar je nad naravno sposobnostjo in nesposobnostjo.«

»Da,« je čivknil jereb, »zdi se mi, da pravijo temu usoda!«

P. Kunaver:

Čuvajmo planinsko naravo

Planinec-pionir, naš Valentin Vodnik, je v odi »Na Vršacu« navdušeno opeval krasoto in veličastnost planinske narave, kjer »sklad na skladu se dviguje, golih vrhov kamen' zid,« tam pa »glej, zmed sivih pleš v sredi zarod žlahtnih rož cvetec« in »divja koza prosto skače... zbegne v skale plašni tropc«.

Končno vzklikne pesnik:

»Pod velikim tukaj Bogom breztelesen bit' želim; čiste sape sred med krogom — menim, da že v neb' živim.« —

Tako veličastvo je nekoč vabilo izbrane ljudi v osrčje gora in preko vseh strmin na silne vrhove. Z gora, nepokvarjenih, tihih in silnih, so se vračali prvi pionirji, odlični prosvetni delavci nazaj v doline med gomazečo množico. Vabili so jo v gore, da sprejme v sebe bogastvo gorske lepote, spozna nežno odpornost cvetic, romantiko živalstva in prebivalstva, se prepušča mogočnemu vplivu slovesne tišine in miru visokega gorovja, pa se tudi nauči skromnosti pred mogočno silo gorskega orjaštva.

Množice so se klicu odzvale; premnogi so se resnično prerajeni in močnejši vračali na delo v dolinah. Drugi pa so zahajali gor, le razvratneje ugaјat nizkim nagonom. Nekdanji klicarji se danes večkrat trkajo na prsi in se vprašujejo, ali je bilo prav, da so vsakogar vabili v gore, kazali in gradili pota, povedali, kje je posebno lepo. Nepoklicane množice so prinesle v gorsko tišino s seboj pitje in pitje, harmoniko in gostijo, odganjanje divjadi, vezanje šopov in snopov cvetic. V istem razmerju, kakor je rastlo število nepravih planincev, je izginjalo število planinskih cvetic, najprivlačnejših in takih, ki se najtežje razmnožujejo. Najbolj je prizadeta planika, ki jo najdeš le še v oddaljenih krajih in po težko dostopnih pečinah. Dokazano je, da planika nikakor ni samo cvetica strmih skal. Pred desetletji še je planika uspevala na stotine po planinskih livadah, ne samo na pečinah. Današnjim gorohodcem se to zdi kar neverjetno.

Dokler se je sezona hribolatva pričela s poletjem in se z njim jenjala, so imele mir vsaj pomladne planinske cvetice, med njimi najčudovitejša, planinski jeglič. Ko je sneg odlezel, so se robovi skal kar pozlatili z njo. Toda klicarji so vabili ljudi tudi pomladi v gore — in prekrasni jeglič izginja! In tako dalje: preko divno dišeče murke in srebotnega svišča do skromnejših cvetic, ki pa vse skupaj tvorijo na skalnih gmotah gore prave planinske preproge. Kdor se danes čudi lepoti planinskega cvetja, se nam zdi kakor popotnik, ki se divi prelepim razvalinam grških in rimskih zgradb starega veka, razvalinam nekdanje lepote. Toda razvaline človeških rok so zaščitene, ker donajajo po tujih velike dobičke deželam. Zaščitene so tudi nekatere cvetlice — a kdo nadzira kršitve zaščite?! Planinci, ne trgajte cvetk! Utrgana cvetica je — mrtvec v vaših rokah, ki bo v nekaj urah plevel! Občuduj živo rastočo cvetko, njeno rast, njen boj za obstanek. V planinah bodimo mi dolinci samo gostje. Kot taki se moramo vesti skromno in tiho; če boš utihnil tam v višavah, ti bo govorila gora. Mnogo ti ima povedati, le prislušuj njenemu šepetu in grmenju!

Mari naj gore zapremo množicam? Bilo bi, kakor da bi hoteli zapreti cerkve, šole, gledališča, koncertne dvorane. Se mnogo več ljudi naj bi zahajalo v gore! Toda z eno zavestjo: gorska narava je tudi tempelj, tempelj lepote, telesne in duševne zbranosti; vanj moraš stopati s spoštovanjem in se vesti dostojno. Molče se klanjamo božanski lepoti tam gori, ne uničujmo njenih pojavov! Mirno vedenje v gorah in čuvanje njenih lepote se bo bogato izplačalo. Narava je hvaležna: zopet se bodo razmnožile najlepše cvetice, divjačina bo manj plašna in planinska narava bo postala zopet podobna nepokvarjenemu gorskemu raju, ki je očaral naše prednike in kakršen je zdaj le še v težko dostopnih gorah. S tem bo rasla privlačnost in — vzgojnost naših planin.

Obzor in društvene vesti

Zimsko alpski in reševalni tečaj se je od 30. III. do 4. IV. 1940 vršil na Orožnovi koči tako-le: Učitelji tečaja: dr. Bogdan Breclj (vodja tečaja), dr. ing. Avčín France (namestnik in tehnični vodja), dr. Bonač Ivan (zdravnik), Čop Joža (pomočnik), More Andrej (pomočnik). — Tečajniki (16): 1. naveza (vodja Čop): Arih Miha (tov. delavec, Kranjskogorska podr.); Eker Milan (jurist, Kranjska akad. sekcija); Ferjančič Alojz (smuški učitelj, Kranjskogorska). — 2. naveza (vodja Jordan in Medja): Hodnik Janez (delavec, Boh. Srednja vas); Jordan Bogdan (geograf, akad. sekcija); Marenčič Janez (jurist, Kranjskogorska). — 3. naveza (vodja More): Mrak Janez (tov. delavec, Mojstrana); Muzlovič Janez (geograf, akad. sekcija); Plevnik Stanko (medicinc, akad. sekcija). — 3. naveza: (vodja dr. Avčín): Prodnik Ivan (oskrbnik, Celjska); Primožič Gustl (mizar, Tržiška); Poljanšek Stanko (belilec, Tržiška). — 4. naveza (vodja Tarter, dr. Bonač): Radon Jože (tov. delavec, Tržiška); Salberger Nadislav, uradnik, Tržiška); ing. Tarter Karl (inženjer, akad. sekcija); Medja Franc (oskrbnik, Boh. Srednja vas).

Vsi udeleženci so z zanimanjem in resnostjo sledili; pozna se jim pa, da nimajo nujno potrebnega poletnega tečaja.

Potek tečaja. Sobota, 30. marca: Prihod na koč ob 13. uri, kosilo, orientacijska tura s smučmi na greben med Liscem in Črno Prstjo. — Nedelja, 31. marca: Tura na Črno Prst po severnem grebenu, obenem vaje v navezovanju, varovanju s cepinom, hoja z derezami v strmini. Povratek skozi strm žleb proti zahodu v kotanjo. Že pri vzponu do grebena vaje z reševalnimi sanmi, a praznimi. Nato spuščanje sani po strmini, prečenja, transport ponesrečenca. Kosilo ob 15. uri. Nagovor dr. Breclja in predavanje o organizaciji reševalne službe. Ponovna vožnja z nosili na pobočju kože. Predavanje o plazovih in nevarnostih v gorah v zimi, reševanje izpod plazov, zadržanje, sistematično preiskovanje. Sondiranje plazu, iskanje »ponesrečenca« (žakelj). Večerja. Zvečer: prva pomoč (rane, okužbe, krvavitve, kačji pik, zastrupljenje z jedjo, snežna slepota, lekarna).

Ponedeljek, 1. aprila: Na strminah ob sedlu nad Osredki detajlne vaje v varovanju, delo z vrvjo. Prehod preko snežne strehe, poskusni padci, prečenja itd. Smuška tura na greben pod Četrtom. Smuk na Osredke, povratek pod Liscem v koč. Kosilo ob 12.30. Odmor. Popoldne kopanje treh bivakov: na ravnem, pod skalo, medvedova luknja. Predavanje o prvi pomoči (izpahi, izvini, prelomi, živčni pretres, opekline, ozeblina, umetno dihanje, ponesrečenec v plazu, srčna oslabeledost, kap, omedlevica, notranje krvavitve, težke poškodbe). Zvečer: predavanje o planinski mineralogiji. Tečajnik Ekar Milan je prenočil v bivaku pod Skalo v spalni vreči — izredno ugodno, kakor on trdi.

Torek, 2. aprila: Tura na Lisec po južnem grebenu. Varovanje na grebenu, opasti. Smuk na vrvi. Sestavljanje nosil iz smučí in transport na njih. Kosilo ob 13. uri. Popoldne: predavanje o opremi in praktičen ogled predmetov. Nato na pobočju za koč: alpsko smučanje, slalom. Zvečer: reševalna služba in klic na pomoč.

Sreda, 3. aprila: Kartografija in orientacija v terenu in predavanje. Pod Črno Prstjo praktične vaje s kompasom, karto, višinomerom. Določevanje vrhov, vidljivost po karti, ugotavljanje smeri itd. Smuk do kože. Opoldne kosilo in nagovor. Popoldne: vzpon tečajnikov po severnem pobočju na Črno Prst (Avčín, Jordan, Tarter). Večerja ob 16.30 uri. Povratek nekaterih udeležencev na železnico. Ostali pa so se vrnili v četrtrek z vlakom in delno čez Bohinjska Vrataca v Mojstrano.

Tečaj je potekel v popolnem redu in zadovoljivo. Tečajniki so pa imeli premalo predizobrazbe. Hrana je bila vseskozi odlična. Orožnova koč se je izkazala kot izredno pripravna za take tečaje.

Dr. Avčín France.

XIV. kongres Zveze planinskih društev kraljevine Jugoslavije za leto 1938, ki je bil prvotno sklican v Niš za 7. in 8. september 1939, a zaradi zunanjih dogodkov najprej preložen, potem odpovedan, se je končno vršil v tekočem letu 30. in 31. marca, in sicer v Ljubljani. Ker so bila vsa poročila in predavanja, namenjena za zborovanje v Nišu, že tedaj natisnjena in so ostala

kajpada neizpremenjena ter smo o njih že prinesli posnetek v letošnji 1. številki (str. 31 i. sl.), se na tem mestu omejimo na poročilo o okviru in zunanem poteku kongresa, s končnimi zaključki. Kongres je vodil dr. Fran Tominšek iz Ljubljane, predsednik Zveze.

Po interni seji dne 30. marca, kjer so delegati reševali notranje zadeve in dokončno določili spored za javni kongres, se je ta na slavnosten način vršil prihodnji dan v dvorani Zbornice za TOI. Poseben sijaj in toploto je dala kongresu udeležba bolgarskih planincev; bili so predstavnik Vasilij Radev s soprogo in devet članov Bolgarske turistične zveze pod vodstvom Nikole Hadžijeva in Todora Todorova. Navdušeno so jim mnogobrojno zbrani planinci ploskali, ko se je po otvoritvi kongresa dr. Tominšek, pozdravivši navzoče odlične zastopnike, pozdravno obrnil k Bolgarom.

Ko so se poslane brzojavke Nj. Vl. kralju Petru II., Nj. Vis. knezu namestniku Pavlu, ministru za telesno vzgojo dr. Andrešu in banu dr. Natlačenu, so se v posnetku podala poročila, kakor so bila natisnjena, in sicer predsednikovo, tajnikovo (dr. Jos. Pretnar), o varstvu narode in narodnih parkih (dr. Fran Kušan), o zimski alpinistiki (dr. ing. Fr. Avčin). Vsa poročila so bila z odobravanjem soglasno sprejeta. — Nato je kot zastopnik Bolgarske planinske zveze g. Todor Todorov izrekol priznanje jugoslovanskemu planinstvu in v znak tega izročil dr. Tominšku častni znak Bolgarske zveze ter sporočil, da je jugoslovanska Zveza izvoljena za častnega člana Bolgarske. Ta čin je bil sprejet z viharnim navdušenjem.

Za kraj prihodnjega kongresa se ponovno določi Niš. V novo upravo se izvolijo gg.: Predsednik: dr. Fran Tominšek iz Ljubljane; podpredsedniki: dr. Fran Šuklje iz Zagreba, ing. Nedeljko Stanoje iz Belgrada, dr. Belajčić Vladimir iz Novega Sada; tajnik: dr. Pretnar Josip iz Ljubljane in Gaja Garačanin iz Novega Sada; blagajnik: Vilhar Fran iz Ljubljane; odborniki: Jakšič Dušan in Došek Peter iz Zagreba, Cesar Jože in Pučnik Adalbert iz Ljubljane, Krstić Djordje iz Sarajeva, dr. Sekulić Milan iz Skoplja ter Tropan Mirko iz Zagreba; nadzorni odbor: dr. Hrašovec Milko iz Celja, dr. Subašić iz Sarajeva in Petković Mirko iz Niša.

H kraju kongresa je dr. Pretnar prebral resolucije Zveze, kakor so bile sklenjene na predkonferenci; in sicer:

1. Planinstvo, ki šteje v naši državi preko 30.000 organiziranih članov, vzgaja s svojim delovanjem narod, posebno pa mladino, v ljubezni do narode in domovine ter služi odločno narodnim in narodno-obrambnim interesom. Zato naj merodajni činitelji obračajo na našo planinsko organizacijo čim večjo pažnjo.
2. Z ozirom na 1. resolucijo se prosí ministristvo prosvete in ministristvo za telesno vzgojo naroda, da dovoli šolski mladini včlanjenje v mladinske oseke planinskih društev ob sodelovanju in nadzorstvu šolskih oblasti. Posebna konferenca naj prouči izvedbo take dovolitve.
3. Zaradi izrednih stroškov, ki planinskim društvom naraščajo iz zgradbe in vzdrževanja planinskih naprav, se prosijo merodajni činitelji, da planinski organizaciji omogočijo pri državnih denarnih zavodih najetje posojil po nizkih obrestih.
4. Nedeljska znižana vozina na železnicah naj se razširi tudi na praznike sploh; skupinska znižana vozina naj velja že za tri (ne štiri) člane. Polovična vozina, vezana na bivanje 10 dni, naj se dovoli že za 7 dni; veljavno potrdilo o bivanju naj smejo izdajati oskrbniki domov in koč.
5. Poklicane oblasti naj ukrenejjo, da se varstveni predpisi o markacijah in planinskih napravah, veljavni v nekaterih banovinah, razširijo na vso državo.
6. Ekskurzije za spoznavanje malo znanih planinskih predelov naj se prirejajo sistematsko v okviru Zveze planinskih društev.
7. Na morebitnem skupnem področju naj delujejo različna planinska društva v medsebojnem sporazumu. Zveza naj tu v potrebi posreduje.
8. Planinska društva naj pozorno sodelujejo z banovinskimi krajevnimi turističnimi odbori.
9. Reševalna služba mora biti pri vseh društvih zanesljivo urejena po sklepih kongresa leta 1938 v Beogradu.
10. Vsa Zvezina društva naj sestavijo in vodijo točno evidenco vseh prvenstvenih, poletnih in zimskih vzponov v gorah svojega področja.
11. Uvažujoč vprašanje, ki je nastalo v Zvezini organizaciji povodom notranje preureditve države, se Zvezini upravi nalaga, da novi položaj društev s področja Banovine Hrvatske prouči s stališča skupne organizacije in da, če se pokaže potreba, izdelala predlog za reorganizacijo Zveze, in sicer s težnjo, da se nikakor ne oslabi nadaljnje skupno planinsko delo.

Dr. P. Strmšek, Šmarsko-Rogaško-Kozjanski okraj. Izdalo in založilo Tujsko-prometno društvo v Šmarju pri Jelšah. 1940. 60 str. vel. form. Cena 20 din. — To je zanimivo delo pestre, skrbno zbrane vsebine, ki jo še ponazoruje 65 slik in 4 narisi. Za navedeni okraj je to monografska zbirka vseh pomembnosti in zanimivosti: zgodovinskih iz stare in nove dobe, naslonjenih na množico cerkev in gradov, nastalih in po večini še obstoječih v teh sicer precej izven prometa odmaknjenih krajih; nadalje zemlje- in krajepisnih, gospodarskih in prosvetnih. Preko teh obmejno slovensko-hrvaških krajev je šla večkrat vihra zgodovine, kakor je preko njih že vodila stara rimska cesta; večkrat so se tu vršili dogodki svetovnega pomena: boji s Turki, kmečki upori; živo je utripala domača povestnica cerkve in graščakov — v nji se posebno dviga sv. Ema — bujno se je tu razcvetela čisto domača romantika roparja Guzaja. Velika nasprotja združuje kraj še danes: ob zgornjem robu se svetovno ponaša Rogaška Slatina z najmodernejšim razkošjem, dol proti sredini pa vlada tišina obsežnih gozdov s samotnimi naselbinami s samim domačim prometom. In planinsko: zgoraj se košatita vsevidna oblastnika Boč (str. 31) in Donačka gora (str. 38), priljubljeni izletni točki za slatinske goste in planinske sladkosnednike; dol naprej na jug in vzhod pa sega pozabljen planinski svet, res ne visok in ne groteskno zgrajen, a svojevrsten v tihi veličini; planinsko je gledal vanj naš vsevidni insp. J. Wester, prav po načrtu ga odkriva v svojih dosedanjih in v bodočih (eden je za naš Vestnik ravno v tisku) spisih naš pionir planinskih intimnosti, občutni in dovzetni dr. Jos. C. Oblak. V vseh podrobnostih in sestavno pa preiskuje in preoznanja ta okraj domačin-rojak prof. dr. Strmšek vsa zadnja leta, doslej s posebnimi spisi (»Medvedovo selo«, »Lemberg in Sladka gora«, »Ljudje iz naše vasi...«), tokrat s strnjanim delom, ki ni prezrlo niti prispevkov v dnevnikih, kaj šele v časopisih, tudi v našem Vestniku (n. pr. dr. Merhar, »Kostrivnica«). Izhodišče opisov, posebej Šmarske doline, pa je zanimivi potopis Joh. Gabriela Seidla, natisnjen ravno pred sto leti (1838) v »Steiermärkische Zeitschrift«, ko je bil Seidl profesor v Celju; dr. Strmšek, takisto profesor na gimnaziji v Celju, je 1938 ta Seidlov potopis izdal v svojem prevodu z opombami.

Nova zborna knjiga »Šmarsko-Rogaško-Kozjaški okraj« ima za ta okraj zbrane vse podatke za kakršno koli porabo. To je njena velika zasluga, posebej še za planinske potnike. Njeno gradivo bo lahko služilo tudi v namen propagande za posej odročnih, zgodovinsko in krajevno zanimivih, pretežno goratih krajev v bližini rogaškoslatinskega torišča za svetovni promet. Skrbni in marljivi avtor je do zadnjega olajšal delo tistemu, ki bo sestavil moderno opremljen »prospekt«, »vodnik«, »folder« v priročnem formatu in v tipografski popolnosti, posebno glede slik. Sličnih monografskih zbornikov potrebujemo — in pogrešamo — za skoraj vse naše okraje.

Dr. Jos. Tomižšek.

Razgled po planinskih časopisih.

Manuale della montagna. V založništvu Ulpiano — Roma je izšla po prizadevanju Italijanskega alpskega kluba obširna knjiga (431 str. velikega formata); napisana je nekako v slogu znanega nemškega »Alpines Handbuch«, urejena je pa po svojstvenih vidikih. Ni običajen priročnik, ampak je menda mišljena kot nekak planinski leksikon za Italijane — planince, ki dobé v njej izčrpen odgovor na vsa planinstva se tičeča vprašanja. Zlasti natančen je geografsko-geološki in zgodovinski del (150 strani). Tretji del obsega predmete: sneg in plazove, meteorološka opazovanja (ki jim je priključen seznam ljudskih znakov za dobro ali slabo vreme), orientacijo v terenu s pomočjo busole in višinomera in elemente topografije. Četrty del prinaša tehnična navodila: opis opreme (obleka, tehnični predmeti: vrvi, klin, cepin in njih uporaba), tehniko plezanja v skali s podrobnim opisom vseh najmodernejših pripomočkov, končno tehniko v ledu. Sledijo podatki o reševanju in prvi pomoči, z opisom organizacije reševalne službe v italijanskih planinah in navodila za prvo pomoč v neugodah. — Šesti oddelek govori vsestransko o vodnikih in nosačih. V sledečem poglavju se obravnava odgovornost za planinske nesreče po italijanskih zakonih in z navedbo nekaterih slovityh primerov (nesreča na Matterhornu l. 1865. in druge). Knjiga se zaključuje z zgodovinskim pregledom alpinizma, kjer je seveda poudarjena vloga Italijanov v preteklosti in sedanjosti na tem področju, s podrobno navedbo udeležbe italijanskih planincev pri osvajanju najvišjih vrhuncev naše zemlje. — Deseto in zadnje poglavje je sestavno poročilo o glavni italijanski alpski organizaciji (»Centro alpi-

nistico italiano»). Priključen je še pravilnik o uporabi koč tega društva z vsemi tarifami v kočah in na koncu seznam štiritisočakov v Alpah.

Knjiga ima torej zelo pestro in bogato vsebino. Za nas so predvsem važni prispevki, ki se nanašajo posebej na italijanske razmere. Podatki o plezanju v skali, kjer so Italijani svetovni mojstri, so poučni za naše plezalce, zgodovinsko poglavje je vzor natančnosti in zadnja poglavja stvarno izpričujejo veliko vlogo Italijanov v alpinizmu. Knjiga spada v našo priročno knjižnico. Dr. A. B.

Svenska Turistföreningens Arsskrift (1940). (Letopis Švedske tujskoprometne zveze.) Zajetna, razkošno ilustrirana knjiga, malone 400 strani. Vse je v publikaciji solidno, kakor narod, iz katerega izhaja. Večina knjige je posvečena podrobnemu opisu otoka Gotlanda, ki leži vzhodno od celine. Urednik letopisa, Gösta Landquist, sam dober fotograf, je prispeval nešteto ilustracij: poskrbel je za odlično ureditev snovi in smotrno opremo knjige. Orisu zgodovine otoka Gotlanda, prikazovanju stavbnih spomenikov in starožitnosti (čudoviti ostanki gotike!), opisovanju pokrajinskih, narodopisnih, gospodarskih, rastlinskih, tujskoprometnih, bajeslovnih in drugih znamenitosti otoka je odmerjen obširen prostor (2/3 zvezka). Posebej je treba omeniti prelestne barvne posnetke v sijajni reprodukciji. (Notranjost cerkve na str. 154 in posnetek tudi pri nas domače orhideje *Cephalantera rubra*) — Za planinca je najzanimivejša zadnja četrtina knjige, ki prinaša splošne članke. Med temi nam obstane pogled na naravoslovsko zgodovinskem potovanju okrog »Kebnekais« . To je najvišje pogorje Švedske, ki dosega sicer le 2125 m, ima pa zaradi svoje severne lege obširne ledenike in podobo švicarskih štiritisočakov; brezhibni slikovni material nam tudi ta opis ponazori popolnoma. — Planinci, ki količkaj obvladajo švedščino, naj si izposodijo to lepo knjigo v društveni knjižnici; že samo gledanje nudi nam, ki o vsebini le ugibamo, globok užitek. Dr. A. B.

Mladinski kotiček

Spomin na dijaški tabor. (Leta 1939 v Malnarjevi koči.)

Lanskega leta v juliju smo odšli, ko je Ljubljana v vročini dremala. Skozi Bohinjsko dolino smo se vozili, pojoč vesele pesmi in strmeč ob krasoti mogočne narave. Zelenomodra pokrajina je žarela v vseh barvnih odtenkih, od smaragdno-zelene Save Bohinjke do skoraj črnih gozdov nad Ajdovskim gradcem... Bili smo iz različnih razredov bežigradske gimnazije, a g. prof. Oven nas je znal strniti v enoto, ki se je krepko utrdila. Potrebno je bilo, saj smo bili v teku našega štirinajst dnevnega bivanja v Malnarjevi koči in v gorskem življenju ob Črni Prsti.

Veseli smo dospeli v kočjo in se hitro udomačili. Kako nam je potekalo življenje, ne bom podrobno opisoval. Obhodili smo vso goro, različen pa je bil odnos posameznika do gorskega sveta; vsak je doživljal planine po svoje: Jože je občudoval mogočnost in oblike skal, Živanu so se ta doživetja zčila v stihe, nekateri so zapisovali vtise v beležnice, Miloš v dnevnik... in gospod profesor — naj oprost, da ga omenjam nazadnje: je največ mislil na krasno zemljo »tam čez« v ljubkih vasicah, vidnih s Črne Prsti, in o prebivalstvu pod koroškimi snežniki, ki smo jih videli s Triglava.

Gorska priroda nam je pokazala v solncu svetlikajoče se skalovje Škrbine in sosedov ter temno bukovje nad kočjo, mogočno pa je nastopilo tudi s točo in z nalivom. Skozi okna smo strmeli na strugo studenca, ki je postala kar potok. Izmed posameznih tur nam je vsem ostala v lepem spominu pot čez Črno Prst. Rodico in Vogel. Ob vrhovih nam nobena megla ni zastirala razgleda; ko pa je pozno popoldne pričelo deževati, smo romantično otožno vedrili v pastirski bajti pri kadečem se ognju. Kako prijetno je žužnjal dež pod kapom — tudi to je bilo za nas doživetje! Dež je ponehal, s pesmijo smo pohiteli navzdol proti Bohinjskemu jezeru.

Kdo bi popisoval vse? V nedotaknjeni prirodi se vrstijo pristni, mogočni, mikavni pojavi: skale, sneg, strmine, trate, cretje in cvetje, tihota in grom — vse prevzame dušo, jo krepi in očišča. Kmalu pride čas, da pojdemo zopet tja gor!
Viktor Gregorač.